

A CSEHSZLOVÁKIAI VÁLASZTÁSOK UTÁN

FÖLDCSUSZÁMLÁSOKNAK“ nevezték három-négy évvel ezelőtt Németországban azokat a választásokat, amelyeken minden alkalommal pártok és rendszerek omlottak össze, s az ember ámulva kérdezte, hová vezethet a politikai hangulat ideges hullámzása? A május 19-i csehszlovák parlamenti választások után felmerül a kérdés, vajjon a legújabb erőpróba ilyen földcsuszamlásnak nevezhető-e a csehszlovák politikában, avagy, amit meghatározott, jelentéktelenebb természetű? Mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy a köztársaságban a belső politikai forrongás legmagasabb foka nem esett össze a választások idejével, s amikor a szavazók az urnákhoz járultak, a kedélyek háborgása csillapulóban volt. A krízis enyhült, a szenvedélyek elfásultak. A veszedelmes időt 1933 ősze jelentette, a gazdasági mélypont, amikor az autoritativ demokrácia kíméletlenül berendezkedett az országban. A kritikus korszak talán 1934 telén, a marseille-i pör genfi letárgyalása után ért véget. Addig jóformán hétről-hétre nagy bel- és külpolitikai események mozgatták a közvéleményt: belpolitikáikig a német kisebbség Führer-alapon való átszervezkedése, a pártfeloszlások és a lapbetiltások, a nyitrai Pribina-affér utóhullámai, a növekvő nyomor, a korona értékének leszállítása, az autoritativ elv berendezkedése, Masaryk elnök betegsége, a hadsereg előtérbenyomulása, a cseh nemzeti ellenzék kialakulása, külpolitikailag a váratlan összeveszés Lengyelországgal, az új német birodalom nyomása, az ausztriai események, Barthou programjának átvétele és Marseille. Ezzel szemben az elmúlt öt hónap alatt kibontakozások és új szervezkedések csillapították a lelkek viharát. Az orosz szövetség értéke, a devalorizáció kezdeti sikere, a belső rend megszilárdítása, a normális gazdasági vérkeringés visszatérése annyira szembeűnő volt május derekán, hogy a cseh választó aránylag megnyugodva és bizakodva járulhatott az urnához.

Így történt, hogy a politikai időjósok már hetekkel a választások előtt nem vártak nagy eltolódást, annak ellenére, hogy a választási harc — különösen az utóbbi napokban — az ellentétek heves kitöréséhez vezetett. A legnagyobb érdeklődés a cseh nemzeti pártok egymás közötti küzdelmét vette körül, mert most történt először az államfordulat óta, hogy a tizenöt éves és többé-kevésbé érintetlen cseh nemzeti koalíció (agrárok, szociáldemokraták, katolikusok, Benes cseh nemzeti szocialistái stb.) veszélyesnek látszó ultranacio-

nális ellenzékkel találkoztak: Stribny fasisztaizű ligájával és Kramár 1934-ben a kormányból kivált nemzeti demokrataival. E két párt egyesült és a „nemzeti egység pártja“ néven német mintájú hatalmas propagandával ostromolta a koalíciós pártok fellegvárait. Ötvenhatvan mandátumot remélt a csehek régi nemzeti szolidaritását megbontó új alakulat, s győzelmével óriási eltolódásokat okozhatott volna a Hradzsín mai politikájában, mert beígérte a szakítást Masaryk és Benes hagyományos irányzatával. A várt szenzáció elmaradt: a nemzeti egység pártja alig tizenhét mandátumot kapott a választásokon. A roham nem sikerült, a koalíciós pártok kisebb-nagyobb veszteséggel visszaverték a támadást. Szenzációk csupán a cseheken kívül eső politikai életben történtek, a németeknél s az osztálypártoknál, ahol a kommunisták mindenfelől várt letörése nem következett be.

A jóslások tehát hozzávetőlegesen beváltak, de ami történt, valahogy mégis jelentősebb lett, mint bárki gondolta. A cseh kormánypártok nem gyengültek le lényegesen s veszteségük legfeljebb lemorzsolódásnak nevezhető. Ilyen körülmények között mai helyzetük kétféleképpen ítélnélhető meg. Egyesek szerint a cseh nép elutasította a demokrácia elleni támadást, mert bármennyire gyengült a demokratikus mentalitás Európában, kitartott a régi bevált koalíciós rendszer mellett s az összpontosított támadás ellenére csaknem ugyanúgy választott, mint 1929-ben, pedig azóta politikai világok omlottak össze, s az emberek gondolkozásmódja a prosperitás eltűnésével egyidejűleg lényegesen megváltozott. Mások szerint az 1929-es alappartok megmaradása nem a politikai stabilitást jelenti, hanem az elfáradás és tanácstalanság jeleit. A cseh politikai közélet elmerededik, elcsökönysödik. Egyhelyben topog, nem tud alkalmazkodni és az történik benne, amit a történelemben „elkínaiasodásnak“ szokás nevezni. Aggkori tünetek mutatkoznak az előtérben. Inkább a megszokottság tartja őket, mint az elismerés. „Harminc évig így szavaztam“ — mondotta egy öreg prágai cseh —, „miért szavazzak most másképp?“ Az emberek kitananak a merő formalizmussá vált régi rendszer mellett s a megszokott berendezkedések csak azért maradnak meg konvenciózusan rettenetes sokáig, mert hiányzik a lendítő dinamizmus és frissesség, amely életesebb formákba ragadja őket.

Az UTOLSÓELŐTTI PARLAMENTI választások 1929 őszen folytak le Csehszlovákiában. Ha az áttekintés kedvéért összehasonlítjuk az akkori eredményt a mai eredménnyel, arra a megállapításra jutunk, hogy az eltolódás a cseh pártoknál nem nagy. Természetesen tekintetbe kell venni, hogy a szavazók száma 1929-től 1935-ig 7,385.084-ről 8,231.265-re emelkedett, azaz 11.45 százalékkal, amit be kell számítani az eredményekbe. Így például a csehszlovák agrárpártra esett szavazatok a hat év alatt 1,165.498-ról 1,176.517-re nőttek ugyan, de ha 11.45 százalékos természetes szavazatszaporulatot tekintetbe vesszük, e számnak körülbelül 1,280.000-re kellett volna nőnie, hogy a párt az össz-szavazatoknak 1929-es százalékarányát megőrizze. Ebből a számszögből nézve a többi koalíciós párt vesztesége lényeges \$ főleg azt igazolja, hogy a fiatalság másfelé orientálódik, míg a régi

szavazók megszokottságból kitartanak. A szociáldemokrata párt 1929-ben 963.462 szavazatot kapott, s a zsidó párt, amely 1935-ben közös listán indult vele, 74.539-et (összesen 1,038.001), míg most a két párt közös listája 1,034.804 szavazatot ért el, tehát alig régi állományát, nem beszélve a természetes szaporulatról. Benes cseh nemzeti szocialista pártja az 1929-es 767.328 szavazatról 755.931-re esett vissza, azaz 11.60 százalékot veszített abból a számból, amit a természetes szaporulat beszámításával ma el kellett volna érnie a régi arány megőrzésére. A negyedik koalíciós párt, a cseh néppárt szavazatai 623.340-ről 615.851-re zuhantak. A lemorzsolódás tehát minden pártnál látható, ha a veszteség nem is nagy.

A nyereséget az ellenzéki iparospárt zsebelte be, amely 291.209 szavazatból 448.004-re ugrott, továbbá Gajda fasisztái, akik semmiből 167.440 szavazatra nőttek, végül Szlovenszón Hlinka szlovák néppártja 564.267 szavazatával a régi 425.051 szavazat helyett. A cseh nemzeti ellenzék, mely a győzelem biztos reményében indult a harcba, nem nyert, sőt veszített: külön-külön pártjai 1929-ben 456.358 szavazatot kaptak, míg most egyesülve csak 430.397 szavazatot. A német kisebbségnél az eltolódások sokkal lényegesebbek. Henlein nemzeti frontjára 1,249.497 német szavazott (a szavazatszám nagyobb, mint az agrárpárté), míg 1929-ben a Henlein-front alapjainak tekinthető és 1933-ban feloszlott német nemzeti pártra és német nemzeti szocialista pártra mindössze 600.479 szavazat jutott. A kormányt támogató német aktivista pártok letörtek s elsősorban az ő letörésük okozta azt, hogy a régi koalíció megbukott. A német szociáldemokraták 506.761 szavazatból 299.925-re estek vissza, a német agrárok 396.454-ről 142.388-ra, de az ellenzéki német keresztényszocialista párt is lecsökkent 348.066 szavazatról 162.797-re. A szlovenszóni magyar pártok 265.000 szavazatot kaptak az 1929-es 257.372 helyett, míg a kommunisták a várakozás ellenére 753.220 szavazatról 849.485-re tudtak emelkedni. A harmadik internacionálé pártjának megerősödése tisztára a cseh és a szlovák pártok rovására történt, mert míg a német vidékeken Henlein hatalmas szuggesztíójának hatása alatt a kommunista szavazatok általában 15—35 százalékkal fogytak, cseh és szlovák vidékeken ugyanilyen arányban szaporodtak. Az 1929-es választásokon a kommunisták főleg a németlakta iparvidékeken hódítottak, most súlypontjuk Szlovenszóra és Prága környékére esett, ahol nemcsak a német területen veszített 80—00.000 szavazatot szereztek vissza, hanem még újabb 100.000-et nyertek. A kommunisták jelentették Henlein megerősödése és a cseh nemzeti ellenzék kudarca után a választások harmadik statisztikai meglepetését. A nyilvánosság azon a véleményen volt, hogy a párt súlyosan veszteni fog, mert a korszellem nem kedvez neki és a moszkvai agilis támogatás elmaradt. Ezzel szemben a párt megizmosodott és gyarapította az ellenzék erejét. Máskép a meglepetés nem magyarázható, csak azzal, hogy a csehszlovák-országi szövetség nyomán támadt prágai lelkes oroszbarátság, a szovjet szinte hivatalos istenítése Csehszországban, ahol ismét a hatalmas szláv testvért és szövetségést látják benne, ilyen közvetett módon hatott a választókra. Lám, a szudétánémetek, akik

nem csatlakoztak a hirtelen kivirágzott csehszlovák-orosz barátságához» nemzeti öntudatuk páncélzatában tényleg kiszorították a kommunista pártot pozícióiból.

A régi koalíció valamennyi pártja 4,025416 szavazatot képvisel az új parlamentben, a régi ellenzék 4,197.888 szavazatot. A vereség nyilvánvaló. Súlyosabb a helyzet Szlovenszón, ahol a hat kormány-pártösszesen 566.307szavazatotkapott, az ellenzék viszont 1,059.170-61» azaz a 34 százalék kormánypárti választóval 66 százalék ellenzéki áll szemben. (1929-ben 39 százalék kormánysszavazó, 61 százalék ellenzéki volt.) Ugyanez a helyzet Ruzsinszkóban. S míg az arány Cseh és Morvaországban az 1935 június 4-én az iparospárt bevonásával alakult új koalícióval megváltozott, Szlovenszón és Ruzsinszkón most sem tolódott el lényegesen, mert az iparospárt, az új kormány-párt, Szlovenszón jelentéktelen s mindössze 42.005 szavazatot kapott. Az új kormány a köztársaság déli részén csaknem ugyanolyan gyenge, mint a május 19-én elutasított régi volt. Ez a vidék túlnyomó többségben ellenzéki maradt, sőt az ellenzéki szavazatok száma a prágai kormányátalakítás ellenére néhány százalékkal gyarapodott. A koalíciós kormányok évről-évre, választásról-választásra vesztítik a talajt Szlovenszón.

SEM A CSEH KOALÍCIÓS PÁRTOK, sem a cseh nemzeti ellenzék nem érte el azt, amit a választások előtt ígért. A nemzeti ellenzék gyenge maradt, a kormánypártok lemorzsolódtak. A szavazatok eredménye bizonyos megszokott egykedvűséget mutat s e kezdeményezés nélküli kedvetlenségnek bizonyára lélektani okai vannak. A cseh pártokban, mint a cseh közéletben a jelen pillanatban hiányzik az egyéniség varázsa. Szürke hivatalnokok vezetik a kormánypártokat, bizonytalan existenciák az ellenzéket. A nagy garnitúra, amely annakidején az államot teremtette, kiöregedett vagy visszavonult. A pótlás tökéletlen. A cseh nemzeti ellenzék gyászos fiasóját például kizárólag az okozta, hogy hiányzott taborából a kimagasló egyéniség, aki az únott és az elégedetlen kedélyek másfelé vágyását határozott irányban kristályosítani tudta volna. A cseh szavazó megnézte a cseh ellenzék vezetőit, a széllelbélelt Stribrnyt, az öreg és apatikus Kramárt, a nagy ambíciójú gazdag Hodácsot és savanyú arccal maradt inkább a koalíciós pártok szürke politikai bürokratáinál, mintsem áttért volna az új front kétes értékű és vonzerő nélküli, mindenfelől összekapart vezetőihez. A kormánypártok közül a szociáldemokraták és a csehkatholikus néppártiak egyáltalán nem rendelkeznek kimagasló alakokkal, az agrárpártban Svehla örökét nem képviselheti méltón sem a szürke Malypetr» sem a nehézkes Udrzal, sem a csak szervezni tudó Beran, sem a Prágában idegennek érzett nagyúri mentalitású Hodzsa Milán. Egyedül a csehszlovák nemzeti szocialista párt mutathat fel értékes egyéniséget: Benes Eduárdot. De a külügyminiszterre valahogy ráillik Ady Endre szava: kinőtt a fajából. Európai figura, akinek arca állandóan nyugati Mekkája felé fordított: Párizs felé (legújabbban a keleti Moszkva felé is), míg az otthoni dolgokon szinte keresztülnéz. A sörívő, a Svejkhangulatú és társadalmilag bizonyos patriarchális primitívségben élő

cseh kispolgár a felháborodás hangján beszél Benes „vagyonáról“, amely bizonyára nem nagyobb, mint a többi politikusé, csak szembe-tűnőbb, s rosszalja, hogy a külügyminiszter finom palotában lakik, nem érintkezik a néppel és gögösen fölépítette Európa legfényűzőbb külügyminisztériumát.

Pedig Benes az elmúlt hónapokban kitartóan és a nála megszo-kott rendszerességgel törekedett a népszerűsége. Mintegy előkészítette elnökjelöltségét. Az egész országban, Szlovenszkon és a német vidéken is előadásokat tartott különféle bel- és külpolitikai kérdés-ről, bemutatkozott a lakosság minden rétegének és turnéját a sajtó jól megrendezett tömjénezésével vétette körül. A népszerűség rend-szeres előkészítése a választáson nem kamatozott: Benes pártja volt az egyetlen a kormánypártok közül, amely négy mandátumot veszített. A más nemzetiiségű megfigyelő előtt egyenesen érthetetlen az ellen-szenv, amivel a cseh polgár Benest fogadja. Sok más nemzet büszke volna, ha Beneshez hasonló eredményes személyiséggel rendelkeznek, a csehnek nem igen kell a külügyminiszter. Bizonyára a hideg dip-lomatalelkek tragédiája mutatkozik meg a kiváló cseh külügyminiszter sorsában, a Talleyrandoké, a Metternicheké, akik ironikus személyi-ségükkel bármennyire fontosak, mégsem nyerik meg a feltétlenül temperamentumot, lelkesedést és némi forró demagógiát óhajtó közön-séget. Benes nem tud elkápráztatni, a tömegre nem hat. Az ő arénája a tárgyalóterem, az íróasztal, a katedra. Kifelé kopott hangú, ironikus arcú, hideg — s lehet, hogy arrogáns is. A cseh közvélemény szemmel-láthatóan nem tud felemelkedni e tűznélküliséghez.

A május 19-i választások lélektani elemzésének első tünete, hogy a cseh táborban hiányzott a kimagasló személyiség s így az eredmény nem változtathatta meg a konvencionális formákat. Egyetlen személyi-ség maradt meg frissen és fiatalon a nagy garnitúrából, Benes Eduárd, de bebizonyosodott, hogy a nép idegennek érzi s nem lelkesedik érte túlzottan. A tanulság tehát az, hogy Benes nem állotta ki a népszerű-ségi próbát s e tény messzemenő következményekkel járhat az esedé-kes politikai fejlődésben. A külügyminiszter kénytelen lesz feladni alapelveinek merevségét, ha azt akarja, hogy a cseh belpolitikában arra a helyre kerüljön, amely sikerei miatt megilleti.

Az EGYÉNISÉG VARÁZSA, ami közvetlenül a háború után, az első cseh garnitúra ragyogásának zenitjén oly bőségesen sugárzott a cseh népre, ez alkalommal a németeket igézte meg. Tizenhat évig hevert összetörtén és apatikusan a politika útszéli árkában a csaknem négymilliós szudétánémetség, ezer kísérlet, ezer sopánkodás ellenére nem tudott magához térni az összeomlás kábulatából, széthúzott, veszekedett, pártokra bomlott, míg most a távoli hitlerizmus hatása s közletről egy kimagasló fiatal szudétánémet politikus — Henlein — csaknem rejtelmesnek nevezhető egyénisége csodát mívelt soraiban. Henlein úgy hullott a német kisebbség közé, mint az őskori kristályo-sodás esedékességének pillanatában a bogár vagy az apró kavics a nem szilárd halmazállapotban lévő kőzetbe, amely földrengésszerű robaj-jal borostyán kristályhegyé tornyosodott. A puha szudétánémetek

ismét kemény germánokká váltak, fajuk előnyeivel, energiájuk sodró kiteljesedésével, de talán a hitleri hibákkal is. A cseh nép ámulatára a legerősebb politikai párt friss lendületével vonultak be a Rudolfinumba.

A választások legérdekesebb és legfontosabb eseményét kétségtelenül az ország németjeinek sejtett, de a várakozást felülmúló ébredése jelentette. Az eredmény kihirdetését követő első konsternációban néhány prágai lap helyesen írta a cseh közvélemény meglepetéséről: „úgy tesz, mintha eddig nem tudta volna, hogy a köztársaságban németek is élnek“. Tizenhat évig a prágai utca tényleg nem törődött Észak-Csehországgal s a német probléma legfeljebb a politikai vezérllet beavatott köreit foglalkoztatta. Most Henlein 13 millió szavazattal döngette a kapukat. A legerősebb, a legelsodróbb volt, erősebb, mint a teljhatalmú agrárpárt 1.1 millió szavazata. Az amatőr statisztikusok pontosan kiszámíthatták, hogy a német pártokra esett szavazatok alapján a köztársaságban 3.7 millió német él s nem 3.2 millió, mint az 1930-as népszámlálás megállapította. A sziléziai határon lévő hulcsini földecskén, amelyet Csehszlovákia azért kapott meg 1920-ban a német birodalomtól, mert állítólag szlávok lakták, s ahol a népszámlálás tényleg 80 százalék csehet és 20 százalék németet mutatott ki, a választásokon Henlein pártja a leadott szavazatoknak több mint 90 százalékát érte el s az összes cseh pártok együttevve alig 6—7 százalékot. Ez és számos hasonló eredmény megdöbbentette Prágát. Új belátások, új tervek, új fejlődési folyamatok érlelődtek. A cseh közvélemény és a politikai vezetőség egyaránt meggyőződött arról, hogy a németekkel való bánásmód alapvetően hibás volt, akár a szigor, akár a nemtörődömség, akár az enyhesség aspektusából tekintenek rá, s a köztársaság alapvető problémájával a jövőben másként kell foglalkozni. A cseh lapokban ádáz polémia indult meg, hogy kit terhel a felelősség az állapotok elmérgesedéséért. Jellemző, hogy nem is annyira Henleint támadták, mint önmagukat. A cseh kisembernek kétszeresen fáj, hogy a németek imponáló fegyverzettséggel megvalósították a nemzetnek azt az összefogását, amelyet Stribrny tökéletlen és nyegle „nemzeti egység”-pártja eredendő hibái miatt nem valósíthatott meg a cseheknel. Bántja őket saját politikai tökéletlenségük s a németekről a harag és az elkeseredés ellenére bizonyosfokú tisztelettel beszélnek.

A HENLEIN-FÉLE NÉMET „földcsuszamlás“ után elmaradhatatlan a politikai élet újféle fejlődése, még ha közvetlenül a választások után nem történnek is azonnal mélyreható változások. Május 19-e legalább közvetve fontos dátum marad a cseh politikai történelemben. De mi fog történni? Miben nyilvánul meg az új? Elvégre az eddigi koalíció rendszere bizonyos könnyen megvalósítható kiegészítés után zavartalanul tovább uralkodhatik, ha régi ereje és tekintélye meg is csappan. Az agrárpártból, a cseh néppártból, a csehszlovák nemzeti szocialista pártból, a szociáldemokratákból és a német aktivistákból álló koalíció eddig 176 képviselővel rendelkezett az ellenzék 126 szavazatával szemben. Most leesett 149 mandátumra, azaz két mandátum

hiányzott a minimális többséghez. A megvert koalíció azonnal a választások után hozzátartott a megtépázott köntös kijavításához és a flastromok felragasztásához, anélkül hogy hajlandó lett volna programját lényegesen módosítani. Ha szétnézünk a Rudolfinum pártjai között, szükség esetén négyet találunk, amely legyőzhetetlen akadályok nélkül csatlakozhat a kormányhoz. Az első a cseh iparospárt tizenhét mandátumával, a másik Hlinka szlovák néppártjának huszonekét képviselője. A harmadik — végső szükség esetén — Gajda hat fasisztája, aki kisebb-nagyobb kedvezménnyel bizonyára megnyerhető. A negyedik végül a Stribrny-Kramár-féle nemzeti egység, a nagy lendülettel a választásokba indult, de ott döntően megvert cseh jobboldali ellenzék roncsa (17 mandátum). E pártnál a kudarc következtében nagy a meghasonlás. Egyik vezére, Hodács máris visszavonult a politikai élettől s Kramár és Stribrny is ezt akarja tenni, de ha rezignálásukra nem kerül sor, akkor is felbomlik Stribrny ligájának és Kramár nemzeti demokratáinak kissé erőszakolt nemzeti egysége. Nem lehetetlen, hogy a közös frontból kivált nemzeti demokraták bűnbánóan visszatérnek a kormányba s ebben az esetben a kormánytöbbség újra 10—2 mandátummal gyarapodhatnék.

Egyelőre csak az iparospárt sietett a kormány vizeire evezni, de Hlinka pártja szintén tárgyal, s ha fontos lélektani dolgok nem jönnek közbe, őszre a szlovák autonomisták kívülről vadnak látszó, de bévülről puha pártja ugyancsak kormánytámogatóvá válik. A szlovák néppárt sürgősen szanálásra szorul, s ezért sietni kell. Hlinka másfél évtized óta űzi különös politikai egyensúlyjátékát, amely abból áll, hogy a választási periódusoknak körülbelül felét a kormányban tölti, a felét az ellenzékben. Kormánytámogatása alatt jó állásokban elhelyezi embereit, híveinek koncessziókat csikar ki, szanálja vállalkozásait, megbocsáttatja bűneit s egyéb — gyakorlati s nem elvi — előnyökre tesz szert. Ha eléri gazdasági telítettségének lehető legmagasabb fokát, ami természetesen együtt jár szlovenszkói népszerűségének mélypontrazuhanásával, ügyesen faképnél hagyja a kormányt s újra elkezd harcoss agitációját Prága ellen, ellenzéki hevességben újra felülmúlja a többi ellenzéki párt akcióit. Lapjait sorra elkobozzák és betiltják, embereit bebörtönzik, de káderei újra megtelnek hívőkkel és szavazókkal. Május 19-ével a szlovák néppárt éppen e vad ellenzéki kampányt fejezte be fulmináns sikerrel, most sürgősen a kormányhoz kell közeledni, mert a heves harcban a felbőszített centralizmus éles eszközöket használt már Hlinka pártja, sajtója, intézményei és emberei ellen.

Tartós biztonság az iparospárt vagy a szlovák néppárt bevonásával sem érhető el. A szlovák katolikusok kormánypártiságát főleg az agrárok és a szociáldemokraták nézik ellenséges szemmel, mert ha a „lidákok“ és a „ludákok“ (a cseh katolikus és a szlovák katolikus néppárt) a kormányon belül szövetkeznenek, a katolikus befolyás, amelyet a modus vivendi és a június végén Prágában tartott nagyarányú csehszlovákiai katolikus kongresszus amúgyis aláhúzott, a kellenél döntőbben érvényesül és összeütközésekhez vezet. Az oroszbarát irányzatot a katolikusok például szeretnék revízió alá venni s akadémikusok megzavarná a külpolitikai munka mai nyugodt

szuverénitását s Benes ezért nem óhajtja. Ezenkívül Hlinka autonomista kívánságai sötét viharfelhőként újra megjelenének a láthatáron. A június eleji tárgyalásoknál a teljes autonómiát jelentő pittsburgi szerződésről ismét szó esett a lapokban s Pittsburg olyan név, amit nem szívesen hall a Hradzsín-kormány. Benes, a szlovákok nagy ellenjátékosa, éppen a választásokat megelőző időben fejtette ki előadásaiban, hogy a csehszlovákok megtanulhatnak Hitlertől a nemzetet egygé forrasztó centralista gondolkozásmódot. A jövő legégetőbb feladata szerinte a csehek és a szlovákok egységesítése, mert csak így születhet meg húsz-harminc év múlva a 15 milliós erős és lebírhatatlan középeurópai csehszlovák nemzet. A szlovákok fanyar képpel hallgatták Benes pozsonyi fejtegetéseit és a választásokon feleltek rá. Hlinka nehezen lép abba a kormányba, amelyben a vezetőszerpet az antiautonomizmus Benesé játssza, bármennyire sürgős teendő a szlovák néppárt gazdasági szanálása. Az ellentétek miatt júniusban nem került sor a Hlinkáékkal kiegészített kormány összeállítására, mert ennek a megrázkódtatásnak Malypetr nem akarta kitenni rendszerét. A szlovák néppárt is időt óhajt nyerni. Ugyanakkor a nemzeti egység pártjának bomlása egyelőre nincs annyira előrehaladott állapotban, hogy egyik szárnya a kormányhoz csatlakozzék. Gajda fasisztáit nem hívta senki, Henlein németjeivel a közhangulatra való tekintettel a dezignált miniszterelnök nem mert tárgyalni — s így június elején csupán az iparospárttal kiegészített, gyenge parlamenti háttérű s mindenféle átmenetinek tekintett kormány vette át az ügyek vezetését Prágában.

A VÁLASZTÁSOK UTÁN ALAKULT harmadik Malypetr-kormány 300 képviselő közül mindössze 166 támogatására számíthat és 150 szenátor közül 82 támogatására. Többsége tehát vajmi gyenge s belülről sem nevezhető kiegyensúlyozottnak. A cseh iparospárt exponense, Najman kereskedelmi miniszter nagy nehézségeket okozhat. Az iparosok az adók leépítésének jelszavával indultak a választásokba (mint ahogy néhány év előtt akkor vonultak ellenzékbe, amikor a kormány a forgalmi adót 2 százalékról 3 százalékra emelte) s most nem hazudtolhatják meg elveiket, amelyekkel rengeteg hívót szereztek, viszont az adók leépítéséről a mai gazdasági helyzetben nem lehet szó. Ezenkívül az iparospárt gazdaságpolitikája szöges ellentétben áll azzal a gazdaságpolitikával, amelyet a kormány eddig a nagyüzemekkel, a nagyiparosokkal és a nagybankokkal szemben követett. Az iparospárt a kisembert védi, a kiskereskedőt, a kisiparost. Egyik alapkövetelése, hogy a nagyüzemek ne foglalkozhassanak reparáló munkával (cipőtalpalás, ruhajavítás, gépek, műszerek, eszközök rendbehozatala stb.), mert ha készáruval el is látják a közönséget, a minduntalan felmerülő javítások elvégzését a kisexisztenciákra kell bízni, hogy megélhessenek. Csehszlovákiában nagy tétel a kisipar. Amikor a Bata-cég néhány év előtt kiépítette cipőjavító műhelyeit, a cipésziparosok olyan tüntető akciót kezdeményeztek, amely csaknem politikai válsággá fajult. A tiltakozást akkoriban a gigantikus Bata-cég esküdt ellensége, az iparospárt szervezte meg. A jövőben tehát a nagyipar és a kisipar konfliktusa a kormány berkeim belül nem egyszer veszélyes helyzetbe sodorhatja

a heterogén kormánytöbbséget és bosszantóan megláthatja a kormányzás munkájának ütemét.

Ehhez járul, hogy a szlovák néppárt szemmel láthatóan a kormány-nyal való tárgyalástól függetlenül új taktikát követ, ami ugyancsak bonyodalmakat okozhat. Hlinka most nem pauszban, hanem esetről-esetre akarja a kormányt támogatni s esetről-esetre kiharcolni a megfelelő gazdasági előnyöket. Ezzel a módszerrel jóllakhat a kecske, de megmaradhat a káposzta is: a Hlinka-párt reális előnyöket csikar ki anélkül, hogy autonomista programját kénytelen volna feladni. Malypetr alkalmazkodik a szlovák taktikához s megelégedve a 166 képviselő kis többséggel, maga is úgy óhajt operálni a parlamentben, hogy a fontos törvényjavaslatoknál esetről-esetre megnyerjen vagy semleges-ségre kényszeresen egy-egy ellenzéki pártot (így például a kommunistákat, akik a francia-orosz és a csehszlovák-orosz megegyezés után egy-két kérdésben kormánytámogatókká válhatnak. Már most biztos, hogy a katonai javaslatok ellen aligha szavaznak.). Meddig követheti Malypetr e taktikát, amely új az eddig biztos és nyugodt többségekkel dolgozó csehszlovák kormányzásban, mikor mond csődöt a kormány-pártok kellemetlen gyengeségétől meghatározott labilis módszer, mikor vezet zsákutcába vagy kárhóztatja tehetetlenségre a kormányt az örökös kompromisszumkeresés? E kérdésekre a jövő ad feleletet.

A cseh lapok elismerték (így a legkomolyabb Lidové Novinyban Theodor Bass), hogy a megvert kormány a választások után nem vonta le az esedékes konzekvenciákat és nem módosította programját. A parlamentarizmus történelmében ritka jelenség, hogy az a kormánykoalíció, amelynek mandátumszáma a parlamenti fagypontra alá esett (Csehszlovákiában 151 mandátum kell a többséghez és a régi koalíció 149-et kapott), a választók dezavualása ellenére változatlanul kitar programjánál, s mintha mi sem történt volna, folytatja útját. A többség érdekében sikerült ugyan kisebb koncessziókkal megnyerni az iparospárt tizenhét tagját, de ez a toldozó-foldozó munka, a flastromrakás politikája nem jelenthet alapvető reformot és komoly engedményt a választók hangulatának, mert úgy történt, hogy a régi program lehetőleg ne módosuljon. A kormány parlamenti helyzete a jövőben nehéz lesz. A stabilitás, amellyel rendelkezett, megingott s a jelentősebb ad hoc többségek megszerzése a parlamentarizmust körülményessé teszi, megnehezíti a törvényhozást és elkedvetleníti a közvéleményt. A Hitler előtti Németország parlamentarizmusában láthattuk, hová vezet a kis többségekkel, az örökös pártközötti kompromisszumokkal való operálás. Az egyhelyben topogás, a nehézkesség, a lassúság, a mai kritikus néphangulatú időben a parlament diszkreditálását okozhatja.

A PARLAMENTI ÉLET TECHNIKÁJA tehát az eddiginél nehézkesebbé válik Csehszlovákiában. Magában véve ez is veszedelmet jelent, de komolyabb bajok a május 19-i választások közvetett eredményeként főleg a parlamenten kívül eső síkokon mutatkozhatnak. Elsősorban az újra megerősödött belföldi német-cseh feszültség járulhat hozzá a helyzet elmérgesítéséhez. A szudétanémet probléma Henlein győ-

zelme után nagy szfinksz s a kormány nem tudja, mihez kezdjen vele. De tudja a prágai utca, a cseh közvélemény. Amikor másfél év előtt feloszlatták a csehszlovákiai német nacionalista pártokat, a kormány ismerte feladatát és biztos kézzel látott munkához, míg a cseh közvéleményt hidegen hagyta a szudétanémet probléma, nem érdeklődött iránta, nem foglalt állást. Most megfordítva van: a kormány határozatlan, a közvélemény agresszíven németellenes és fokozott erélyt követel Henleinék ellen. E közvélemény szerint a német nép most levizsgázott az államhűségből s a vizsgán megbukott. Különösen a fővárosban érezhető a lakosság leszámolást követelő agresszivitása. A cseh „hranicsárok“, a német vidéken lakó e¹ szórt cseh kisebbségek, júniusban kongresszust tartottak itt s lángoló felhívásokban kívánták a németellenes politika megkezdését. A német szó ma ugyanolyan ellenségeskedésbe ütközik Prágában, mint 1919-ben s az animozitás óriási. Mindez súlyos bel- és külpolitikai következményű ki-robbanásokhoz vezethet.

A másik gond a gazdasági helyzet, mely a választások befejezésével új fejezethez érkezett. A szavazás előtt két-három hónapig minden terhes intézkedést került a kormány, annál bokrosabb teendők gyűltek most össze. Ismét szigorítani kell a pénzügyi apparátust, fokozni a bevételeket. A gabonamonopólium tavaly kitervezett rendszere például tarthatatlannak bizonyult s az illetékesek azonnal a választások után bejelentették, hogy „az árakat módosítani kell“, természetesen a gazdák rovására. Az agrárpárt, amely fűt-fát ígért május 19-e előtt, ezzel a kis meglepetéssel kedveskedett a választások után a reá szavazó parasztnak. Az ipar és a kereskedelem retteg a nyugati arany biok bukásától, mert ha Franciaország és a többi drágaválutájú ország devalvál, azaz újra olcsó és konkurenciaképes lesz a világgiacon, az 1934-es csehszlovák valutaeszállítás elveszti értékét s újabb lépések válnak esedékessé a nélkülözhetetlen kivitel biztosítására. Mindezt tetézi az iparospárt gazdasági „okvetetlenkedése“ a kormányon belül, mert a párt a kisembert erőszakosan védő politikájával bizonytalanná teheti a mai gazdaságpolitikai irányzatot s kaotikus zavart okozhat.

A harmadik probléma, amely kétségtelenül újfajta fejlődést határoz meg a cseh közéletben: a régi tekintélyek lassú eltűnésének jelensége. Kezd érezhetően hiányozni az autoritás. A tengely, amely köré a nemzet szeretete, bizalma, büszkesége kristályosodhat. Az elmúlt évek európai politikája bebizonyította, hogy a történelem e lélektani motorjának nagyobb jelentősége van, mint a tisztára materialisztikus felfogás óhajtaná. Üressé, vezért elenné válik a cseh közélet is. Szürke figurák ágálnak az előtérben, a lelkesedés szétesik, a centrifugális erő gyengül. A május 19-i választások bizonyos fokig már a tekintély krízisét jelentették s az egyhelyben topogó, tanácsalanságot leplező, a megszokottság fegyverével kivívott eredmény nem sok ígéretet tartalmaz. A választások után még inkább érezhetővé vált, hogy a cseh nép únja a régi vezetőket s cseh Henleint kíván, bár a cseh Henlein természetesen a nép szájaizének megfelelően demokratikusabb, baloldaliabb volna, mint német mintaképe. De tekintély legyen, erős, összefogó, szervező, lelkesítő, ügyes, mint a nagy garnitúra volt

annakidején, Masaryk, Svehla, Rasin, Stefanik vagy akár a fiatal Kramár.

E három kimagasló probléma mellé számos kisebb kérdés sorakozik föl. A Vatikánnal kötött *modus vivendi* például szintén fejtörést okoz a gyenge kormánytöbbségnek. Benes ezen a téren sokban engedett régi egyházellenes merészségéből (Szlovenszkon Jantausch nagyszombati érseki helynök kezelésébe adatta az esztergomi egyházmegye lefoglalt birtokait s ugyanez történt a többi püspökségben is), de a föld-reformtörvény s számos más szocialistaízü intézkedés megnehezíti az ügy végleges rendezését. Nem lehetetlen, hogy a prágai parlamentben az egyébként heterogén ellenzék nagy része összefog a kormány *modus vivendi* politikájának vitája alkalmával.

A külpolitikai problémákról most nem szólhatunk. A közép-európai kibontakozáson, a német nyomáson, a nyugateurópai fegyverkezésem, az osztrák helyzetem kívül elsősorban a kisantant belső kérdései azok, amelyek Prágát foglalkoztatják. A Hradzsín aggódva figyeli Jugoszlávia külső és belső útjait. Egyrészt attól tart, hogy a délszláv állam gazdasági és politikai érdekei miatt Németországhoz orientálódik (Göring utazása s Jugoszlávia kacérkodása az Anschluss gondolatával), másrészt a horvátok és a szerbek között kiújuló ellentét bántja. Sándor király eltűnése most kezd bontóan hatni: hiányzik az elismert tekintély, amely kiegyensúlyozhatná a két délszláv testvérnép közötti ádáz gyűlöletet s az 1929 előtti állapotok Jeftics szerencsétlen választása után újra kísértenek. Prágában érzik és tudják a bajok lehetőségeit s éppen ezért a belső problémák mellett a lidércálmok között néha egy-egy külpolitikai rémkép is megjelenik.

SZVATKÓ PÁL